

ASIKKALA URAJÄRVI

Historiallisen ajan kylätontin rajaus

Eetu Sorvali & Esko Tikkala

2011

Lahden kaupunginmuseo/Päijät-Hämeen maakuntamuseo

Arkisto - ja rekisteritiedot

Nimi: Asikkala Urajärvi

Ajoitus ja muinaisjäännöstyyppi: Historiallisen ajan kylätontti

Rauhoitusluokka: ei määriteltä

Mj-tunnus: 1000016781

Tutkimuksen laji: arkeologinen rajaus

Kenttätyöaika: 27–28.6.2011

Tutkitun alueen laajuus: n. 0,1 km²

Peruskarttalehti: 3112 05 Urajärvi

Kunta, kylä: Hollola, Urajärvi

Yhtenäiskoordinaatit: p = 6780840

i = 3434275

z = 115–120 m mpy

ETRS-TM35FIN-koordinaatit: N = 6777996

E = 434132

Kenttätyönjohtaja: HuK Eetu Sorvali, vastuullinen johtaja FM Esko Tikkala

Tutkimuslaitos: Lahden kaupunginmuseo/Päijät-Hämeen maakuntamuseo

Tutkimusten kustantaja ja kustannukset: Asikkalan kunta

Löydöt: ei otettu talteen

Mustavalkonegatiivit: LKM 135373: 1–4

Aiemmat tutkimukset: –

Aiemmat löydöt: –

Arkistoitu kirjeenvaihto: Kaivauslupa 033/302/2011

Lähdekirjallisuus: kts. sivu 6

Tutkimuskertomuksen sivumäärä: 6

Alkuperäinen tutkimuskertomus: Lahden kaupunginmuseo, arkeologian yksikkö, Lahti

Kopiot: Museoviraston keskusarkisto, Sturenkatu 2a, Helsinki

Liitteet: 3 kpl

Tiivistelmä

Asikkala Urajärvi
Historiallisen ajan kylätontin rajaus

Pk 3112 05 Urajärvi
p = 6780840; i = 3434275; z = 115–120 mpy
Lahden kaupunginmuseo/Päijät-Hämeen maakuntamuseo
Kenttätöyönjohtaja: HuK Eetu Sorvali, vastuullinen johtaja FM Esko Tikkala

Asikkalan Urajärven kylätontti sijaitsee tien 313 eteläpuolella noin 320 metriä tiestä. Ensimmäinen maininta Urajärven kylästä on vuodelta 1467. Kohteen aikaisempi paikannus perustuu vanhaan kartta-aineistoon eikä paikkaa ole tarkastettu maastossa. Kenttätöiden tavoitteena oli rajata Urajärven historiallisen kylätontin alue, joka merkitään sm-alueena valmisteilla olevaan osayleiskaavaan. Rajauksen lisäksi pyrkimyksenä oli tarkentaa muinaisjäännöksen luonnetta ja ajoitusta.

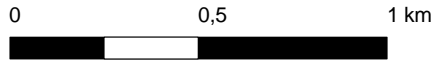
Koekuoppien avulla ei tavoitettu kylän mahdollista keskiaikaista asutusta, eikä myöskään hieman nuorempia kulttuurikerroksia havaittu. Näin ollen kylätontin tarkempi ajoittaminen ei tämän tutkimuksen perusteella ole mahdollista. Kylätontin jatkuminen itään Papumäen suuntaan tuntuu tulosten perusteella hyvin epätodennäköiseltä. Nykyinen rakennuskanta peittää kylätontin alueesta varsin suuren osan ja on mahdollista, että historiallisia kerroksia on tuhoutunut myöhemmän toiminnan vuoksi.

Historiallinen kylätontti on helposti paikannettavissa vuoden 1761 kartan perusteella, ja suurin osa kylää ympäröivistä peltoalueista on säilynyt lähes samanmuotoisena tähän päivään asti. Myös kylämäen rinteiden jyrkkyys rajaa kylän aluetta etenkin etelässä. Pohjoisessa kylätontti rajautuu maantiehen 313. Näin ollen historiallisen kylän alueen voi varsin tarkasti rajata edellä mainitun kartan ja maaston topografian perusteella, mihin on tässä vaiheessa tyydyttäväkin varsinaisen arkeologisen aineiston puuttuessa.

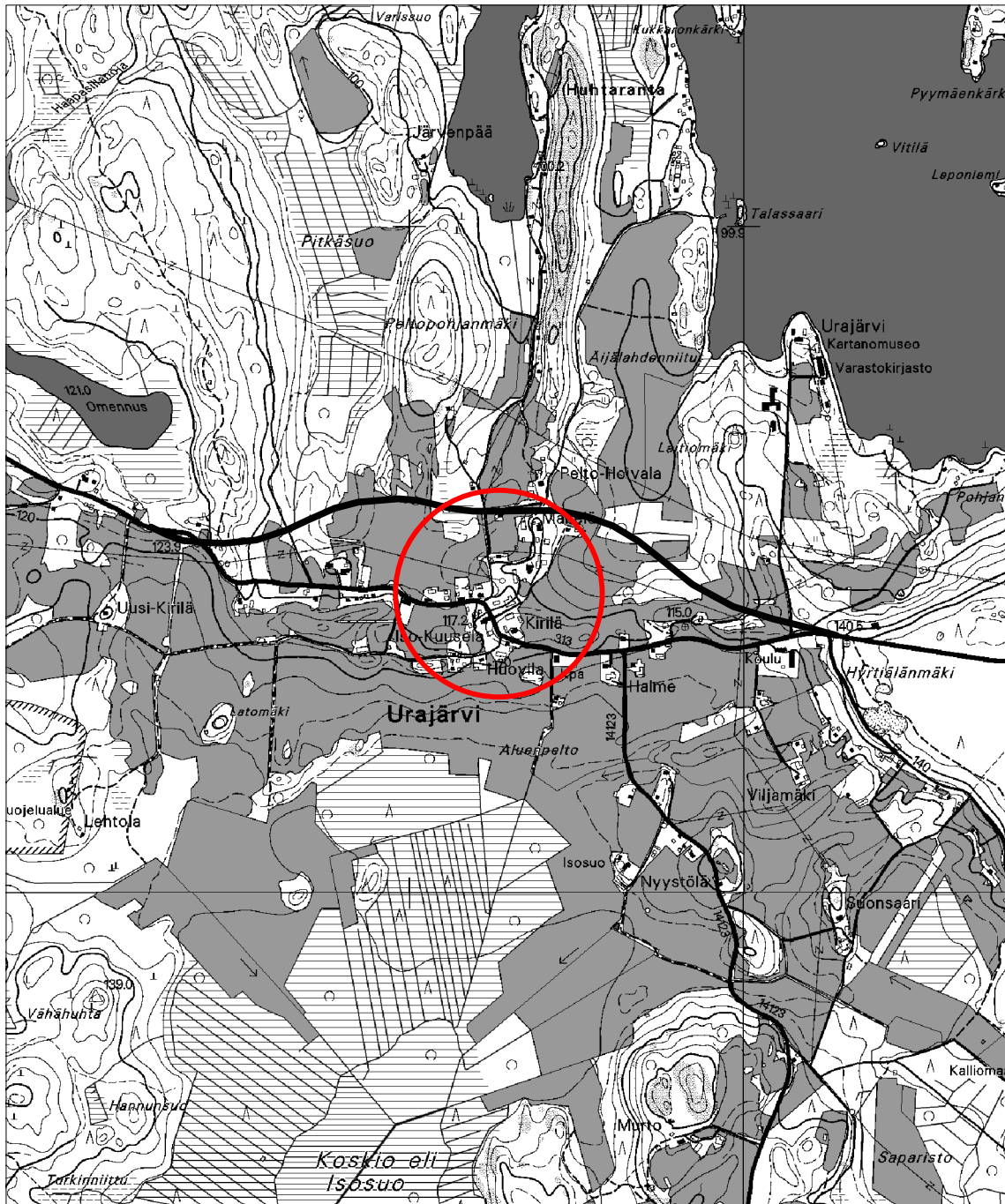
Rajauksen koordinaatit (YKJ):

Piste	p	i
A	6781113	3434230
B	6781139	3434378
C	6781124	3434479
D	6780755	3434353
E	6780692	3434278
F	6780724	3434244
G	6780707	3434183
H	6780875	3434136
I	6780944	3434135

Peruskarttaote

3435

Peruskarttaote 3112 04 Pyhäntä ja 3112 05 Urajärvi
Maanmittauslaitos, perus-CD ja käyrä-CD Häme 2001
Mk. 1:20 000 (Tien 313 uusi linja piirretty)

Asikkala Urajärvi

Sisällysluettelo:

1. Johdanto	2
2. Kohde ja ympäristö	2
3. Historialliset taustatiedot	3
4. Menetelmät	4
5. Havainnot	4
6. Yhteenveto	5
7. Lähdeluettelo	6

Liitteet: Liite 1, Mustavalkonegatiiviluettelo
Liite 2, Rajauskartta 1:5000
Liite 3, Taulukko koekuopista

1. Johdanto

Asikkalan kunnan tekemää Urajärven osayleiskaavaa varten Lahden kaupunginmuseo/Päijät-Hämeen maakuntamuseo rajasi historiallisen Urajärven kylätontin, joka sijaitsee kaava-alueella. Kenttätöiden tavoitteena oli rajata Urajärven historiallisen kylätontin alue, joka merkitään sm-alueena osayleiskaavaan. Rajauksen lisäksi pyrkimyksenä oli tarkentaa muinaisjäännöksen luonnetta ja ajoitusta, ja arvioida tarkemmin tarkasteltavan muinaisjäännöksen merkitystä ja suojelutarvetta suhteessa paikalliseen, maakunnalliseen ja valtakunnalliseen kontekstiin. Lisäksi kartoitettiin mahdollista jatkotutkimustarvetta. Kohteen aikaisempi paikannus perustuu vanhaan kartta-aineistoon eikä paikkaa ole tarkastettu maastossa. Myöskään rauhoitusluokkaa ei ole kylätontille määritelty.

Rajaus tehtiin 27–28.6.2011 ja paikalle tehtiin vielä tarkastuskäynti 5.7.2011. Kenttätöitä johti HuK Eetu Sorvali ja kaivajina olivat Lahden kaupungin kesätyöntekijät Teemu Hämäläinen, Lotta Karjalainen, Miia Tuominen ja Aku Vätilä. Tarkastuskäynnin suorittivat tutkimusten vastuullinen johtaja FM Esko Tikkala ja Eetu Sorvali, joka vastasi myös esi- ja jälkitöistä. Tutkimuksen tilaaja ja kustantaja on Asikkalan kunta.

2. Kohde ja ympäristö

Asikkalan Urajärven kylätontti sijaitsee tien 313 eteläpuolella noin 320 metriä tiestä. Asikkalan kirkko on Urajärven kylältä noin 18,3 km linnuntietä luoteeseen. Urajärven kartanomuseo sijaitsee kylästä noin 1,2 km koilliseen. Kylän läpi kulkeva tie (Urajärvenraitti) on osa historiallista Ylistä Viipurintietä ja on ollut ennen osa tietä 313, joka on nykyisin oikaistu kulkemaan Urajärven kylän pohjoispuolelta.

Kuva 1. Urajärven kylä. Kuvan keskivaiheilla Kirilän tila. Idästä. E.Sorvali

Kylätontti on varsin jyrkän ja selväreunaisen mäen laella ja rinteillä (kuva 1.). Kylän keskeisimmät osat sijaitsevat Kirilän ja Iso-Kuuselan tonteilla. Nykyisinkin asutussa kylässä on varsin runsaasti eri-ikäisiä rakennuksia. Kylää ympäröivät peltoalueet, joista osa on viljelyksessä, osa kesantona tai maisemanhoidon piirissä olevana niittynä (erit. Kirilän tila)(Salomäki et al. 2007: 31–33). Kylämäen päältä näkyvät pohjoisessa Urajärvi ja Säynätjärvi. Puus- toa mäellä on mäen etelä

rinteellä ja laella, mutta kaiken kaikkiaan varsin vähän johtuen rakennusten määrästä.

Kasvillisuus on viljelyksen ulkopuolisilla alueilla tyypillistä niittykasvillisuutta johon on sekoittunut maatalojen ympäristössä tyypillisiä kasveja, kuten nokkosia. Pihapiireissä on myös koriste- ja hyötykasveja. Pelloilla kasvatettiin tutkimusten aikana lähinnä rehukasveja. Kasvillisuus on kylän alueella rehevää nykyisen lukuun ottamatta kylästä itään jatkuvaa harjannetta,

(jota kutsutaan Papumäeksi) jonka laella ja rinteillä kasvillisuus on vähäisempää luultavasti kuivuuden ja maisemanhoidon vuoksi. Tällä rinteellä kasvaa kuitenkin esimerkiksi tummaa tulikukkaa.

Kylämäen maaperä on sora- ja hiekkamoreenia, jossa kivien määrä vaihtelee melko paljon. Moreenimaan päällä on noin 20–30 cm paksuinen multamaakerros, ja raja moreeniin on selkeä.

3. Historialliset taustatiedot

Kuva 2. Ote Urajärven ja Vesivehmaan rajakartasta vuodelta 1761 (RA Revisioakter 1790 13 12)

Ensimmäinen maininta Urajärven kylästä on vuodelta 1467. Tällöin olivat Kalkkisten, Paimelan ja Vehmaan (Vesivehmaan) miehet käyneet luvatta kaatamassa metsää Urajärven kylän ulkomailla (Blomstedt 1982: 65). Kylässä oli vuonna 1482 ainakin Asikkalan historian kirjoittaneen Yrjö Blomstedtin (1982:65) mukaan ainakin yhdeksän miestä, mikä Blomstedtin mukaan tarkoittaa kylän olleen tuolloin melko suuri. Urajärven kylän ja Vehmaan kylän raja loi merkitty jo keskiajalla, sillä vuonna 1500 on urajärveläisiä tuomittu käräjillä vanhojen rajamerkkien siirtämisestä.

Urajärven kylässä on vuonna 1539 ollut 17 taloa ja kylän jousiluku¹ on ollut 28, mikä Blomstedtin (1982: 69–70) tarkoittaa kylässä olleen yli sata asukasta. Jousilukujen perusteella kylän koko on kasvanut 1560-luvulle, mutta pienentynyt 1600-luvun ensimmäiselle vuosi-

kymmenelle tultaessa vain 9:ään (Blomstedt 1982: 71). Seuraava luotettava lähde kylän koosta on vuoden 1634 henkilöveroluettelo eli manttaaliluettelo, jonka mukaan Urajärven kylässä on ollut tuolloin 52 asukasta (Blomstedt 1982: 73–77). On otettava kuitenkin huomioon ettei tähän lukuun sisälly alaikäiset (alle 15-vuotiaat) eivätkä esimerkiksi sotamiehet. Asikkalan kappelin kylien henkikirjaväkiluvut 1700-luvulta osoittavat Urajärven kylän väkimäärän kasvaneen 1700-luvun puoliväliin (1747), jonka jälkeen väestö on hieman vähentynyt (Blomstedt 1982: 76–79). Urajärven kylän talolukujen perusteella kylän väestö on lisääntynyt voimakkaasti 1700-luvun lopussa ja 1800-luvun alussa mutta sitten vakiintunut aina 1900-luvulle asti (Blomstedt 1982: 124).

Kirilän tilalla, jossa historiallisen kylän keskus on karttojen (kuva 2.) perusteella sijainnut, on säilynyt pihapiirissä 1700-luvulle sijoittuva aitta (Tulonen 1998: 93).

¹ Jousiluku ilmoittaa teoriassa 15 vuotta täyttäneiden, alle 60-vuotiaiden lukumäärän. Blomstedtin (1981: 70) mukaan jousikuntoisten miesten lukumäärä koko väestöstä on ollut noin 25 %.

4. Menetelmät

Urajärven kylätontti paikallistettiin vanhojen karttojen avulla. Kylä näkyy nykyisen Urajärvenraitin varrella vuoden 1761 (RA Revisioakter 1790 13 12) rajakartassa (kuva 2), jota käytettiin maastossa tehtyjen tarkistusten pohjana.

Kentällä karttojen perusteella määritelty kylän alueelta etsittiin rakentamiselta säästyneitä alueita. Koska kylämäki on edelleen varsin tiuhaan rakennettu, peittää nykyinen rakennuskanta lähes koko historiallisen kylän alueen. Koekuoppia tehtiin 6, joista 2 vuoden 1761 karttaan merkityn kylän alueelle ja 4 alueelle johon kylä on potentiaalisesti voinut jatkaa topografian perusteella. Potentiaalinen alue käsitti Kirilän tilasta itään jatkuvan rinteeseen, jota kutsutaan Papumäeksi (kuva 3). Papumäki on tällä hetkellä täysin rakentamaton ja sen rinteillä kasvaa tummaa tulikukkaa. Papumäen ympäristössä on harjoitettu aikanaan rukiin viljelystä (Tulonen 1998: 92)

Kuva 3. Papumäki. Koekuoppia kaivetaan mäen etelärinteeseen. Länestä. E. Sorvali

Koekuopat kaivettiin lapiolla puhtaaseen pohjamaahan 50 x 50 cm kokoisina. Kaivettu maa seulottiin 5 x 5 mm silmäkoon käsiseuloilla. Koekuopista tehtiin sanallinen dokumentointi. Dokumentoinnin jälkeen koekuopat täytettiin. Lisäksi Mäkelän tontille tehtiin kaksi koepistoa varmentamaan maaperäkairauksen tuloksia.

Koekuopat pyrittiin sijoittamaan mahdollisimman vähän muokatuille alueille. Kuopat sidottiin kiinni läheisiin rakennuksiin. Mittaukset tehtiin käsisuuntakehällä ja 50 metrin kelamitalalla. Koekuoppien paikat on esitetty kartassa 1. Koekuoppien lisäksi alueella tutkittiin maakerrostumia T-piikki mallisella maaperäkairalla, jonka näytteenottokohdan halkaisija on 1,1 cm. Kaikki löydöt otettiin kentällä talteen, myös resentit.

5. Havainnot

Kylämäki erottuu maastossa hyvin mäen jyrkkyyden ja suhteellisen vähäisen puuston sekä nykyisten rakennusten ansiosta. Nykyisten peltojen muodot noudattavat melko tarkasti edellä mainitussa vuoden 1761 kartassa (RA Revisioakter 1790 13 12) esitettyjä peltoja. Nykyiset asuin- ja talousrakennukset peittävät lähes koko kylämäen alueen. Osa rakennuksista on autioita.

Kuudesta koekuopasta neljä oli täysin löydöttömiä, eikä niissä ollut myöskään havaittavaa kulttuurimaakerrosta. Koekuopasta 1 tuli löytöinä tiiltä, luuta (esim. naudan hammas), posliinia ja lasia sekä haulikon hylsyn pää. Lasinpaloista yksi on todennäköisesti esiteollista. Kaa-

reva pala on tumman vihreää esinelasia, jossa on runsaasti sekä pieniä että isoja ilmakuplia. Palan mitat ovat 48 x 35 x 5 mm. Löytöjä ei otettu talteen. Koekuopasta 3 löytyi yksi tiilenpala. Myöskään näistä kuopista ei kulttuurimaakerrosta havaittu. Koekuopissa 1 ja 2 maalajien rajat olivat varsin selkeät. Koekuopissa 3 ja 5 pintakerroksen alainen kerros oli sekoittunut, kun taas kuopissa 4 ja 6 ei pintakerroksen jälkeen ollut havaittavissa kovin selkeää maalajirajaa, vaan maan väri vaalentui tasaisesti syvemmälle mennessä. Koekuoppien tarkempi dokumentointi on esitetty liitteessä 3. Maaperäkairauksessakaan ei saatu viitteitä kulttuurimaasta. Maanpäällisiä rakenteita ei havaittu betonista saunan perustusta lukuun ottamatta. Kasvillisuus oli kuitenkin tutkimusajankohtana niin runsasta ja korkeaa, että havaintojen tekeminen maanpäällisistä rakenteista oli vaikeaa. Lisäksi uudempi rakentaminen on todennäköisesti tuhonnut suuren osan kylämäen vanhoista perustuksista.

6. Yhteenveto

Koekuoppien avulla ei tavoitettu kylän mahdollista keskiaikaista asutusta, eikä myöskään hieman nuorempia kulttuurikerroksia havaittu. Näin ollen kylätontin tarkempi ajoittaminen ei tämän tutkimuksen perusteella ole mahdollista. Sen sijaan kylätontin jatkuminen itään Papumäen suuntaan tuntuu tulosten perusteella hyvin epätodennäköiseltä, joskin tätä aluetta on voitu käyttää viljelykseen maalajien sekoittuneisuuden perusteella. Nykyinen rakennuskanta myös peittää kylätontin alueesta varsin suuren osan ja on mahdollista, että historiallisia kerroksia on tuhoutunut myöhemmän toiminnan vuoksi.

Historiallinen kylätontti on kuitenkin helposti paikannettavissa vuoden 1761 kartan (RA Revisioakter 1790 13 12) perusteella, ja suurin osa kylää ympäröivistä peltoalueista on säilynyt lähes samanmuotoisena tähän päivään asti. Myös kylämäen rinteiden jyrkkyys rajaa kylän aluetta etenkin etelässä. Pohjoisessa kylätontti rajautuu maantiehen 313. Näin ollen historiallisen kylän alueen voi varsin tarkasti rajata edellä mainitun kartan ja maaston topografian perusteella, mihin on tässä vaiheessa tyydyttäväkin varsinaisen arkeologisen aineiston puuttessa.

Rajauksen koordinaatit (YKJ):

Piste	p	i
A	6781113	3434230
B	6781139	3434378
C	6781124	3434479
D	6780755	3434353
E	6780692	3434278
F	6780724	3434244
G	6780707	3434183
H	6780875	3434136
I	6780944	3434135

7. Lähdeluettelo

Arkistolähteet:

Riksarkivet Tukholma

Revisioakter 1790 13 12 Urajärven ja Vesivehmaan raja, Lars Forssell 1692. Luettu Jyväskylän yliopiston julkaisuarkistosta 22.6.2011

<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/24987/1790%2013%2012%20asikkala%20urajarvi%201761d.jpg?sequence=3>

Kirjallisuus:

Blomstedt, Yrjö 1982. *Asikkalan Historia*. Hämeenlinna

Salomäki Paula, Siltala Mari & Siltala Sari 2007. *Hämeen helmiä - vuosisatojen muovaamaa maisemaa*. Opas maaseudun maiseman hoitoon. Pro Agria. Padasjoki.

Tulonen, Annu 1998. *Asikkalan kulttuuriympäristöohjelma*. Vantaa

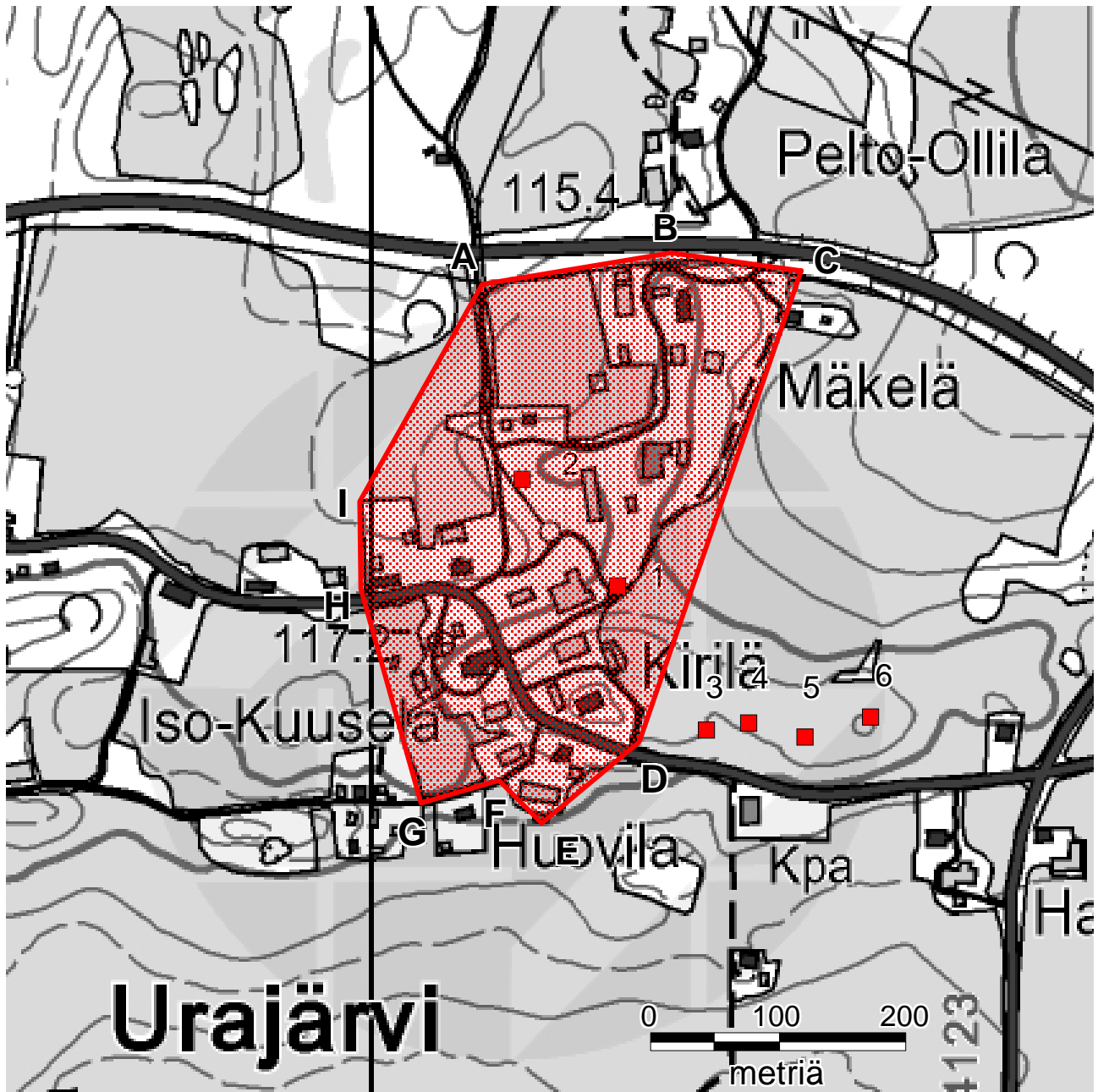
Liite 1, Mustavalkonegatiiviluettelo

ASIKKALA URAJÄRVI 2011

Alkuperäisiä negatiiveja säilytetään Lahden kaupunginmuseon kuva-arkistossa.
Valokuvaaja: Eetu Sorvali

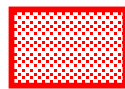
Numero LKM 135373:	Aihe	Kuvaussuunta	Päivämäärä
1.	Urajärven kylätontti. Kirilän talo kuvan keskellä.	idästä	27.6.2011
2.	sama kuin edellinen	idästä	27.6.2011
3.	Urajärven kylätontti. Mäkelän tila kuvan keskellä.	kaakosta	28.6.2011
4.	Papumäki. Koekuoppia kaivetaan mäen etelärinteen niitylle.	idästä	28.6.2011

Liite 2. Rajauskartta

Rajauksen koordinaatit (YKJ):

Piste	p	i
A	6781113	3434230
B	6781139	3434378
C	6781124	3434479
D	6780755	3434353
E	6780692	3434278
F	6780724	3434244
G	6780707	3434183
H	6780875	3434136
I	6780944	3434135

Kylätontin rajaus

Koekuoppa

<p>Asikkala Urajärvi Historiallisen kylätontin rajaus E. Sorvali & E. Tikkala 2011</p>	<p>Kartta 1 Rajauskartta (Pohjana peruskartta MML)</p>
<p>Piirt. E. Sorvali 1.7.2011 Puht. piirt. E. Sorvali 2011</p>	<p>Mk. 1:5000 N60</p>

Liite 3, Taulukko koekuopista

Koekuoppa	Syvyys	Maakerrokset	Löydöt
1	88 cm	1. Multamaakerros 28 cm 2. Oranssi hiekkamoreeni 24 cm 3. Harmaa hiekkamoreeni 15 cm 4. Pohjalla harmaa soramoreeni	Esiteollista esinelasia (1 kpl), tasoja esinelasi, posliinia, luuta, hammas, tiiltä, hylsyn pää
2	70 cm	1. Multamaakerros 19 cm 2. Oranssi hiekkamoreeni 37 cm 3. Pohjalla vaalea savensekainen hiekkamoreeni	–
3	72 cm	1. Multamaakerros 8–18 cm 2. Sekoittunut hiekkakerros 10–17 cm 3. Pohjalla hiekkainen soramoreeni	1 tiilenpala
4	74 cm	1. Multamaakerros 21 cm 2. Oranssista vaaleaan vaihtettava hiekkainen soramoreeni pintakerroksen alta pohjaan asti	–
5	95 cm	1. Multamaakerros 20 cm 2. Oranssin ja vaalean hiekkamoreenin sekoitus 45 cm 3. Pohjalla harmaa sorainen hiekkamoreeni	–
6	62 cm	1. Multamaakerros 20 cm 2. Ruskeasta harmaaseen vaihtettava hiekkamoreeni pintakerroksen alta pohjaan asti	–